

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

О. В. Мороз, Ю. В. Міронова, Б. Є. Грабовецький

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ У МОДЕЛЯХ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2013

УДК 331.101.26
ББК 65.011.11
М80

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 7 від 06.03.2013 р.)

Рецензенти:

О. М. Ткачук, доктор економічних наук, професор

Н. П. Карачина, доктор економічних наук, професор

Мороз, О. В.

М80 Ефективність праці у моделях розвитку підприємств: монографія / О. В. Мороз, Ю. В. Міронова, Б. Є. Грабовецький. – Вінниця : ВНТУ, 2013. – 192 с.

ISBN 978-966-641-540-3

Монографія присвячена дослідженню та розробці теоретико-методологічних засад ефективності праці на плодоовочевих переробних підприємствах, а також розробці практичних рекомендацій щодо напрямів її підвищення за сучасних умов.

Розроблено методичний підхід до розрахунку та аналізування ефективності праці на підприємствах з використанням апарату нечітких множин, що дало змогу провести аналіз основних складових економічної, організаційної та соціальної ефективності праці. В роботі обґрунтовано організаційно-економічний механізм формування ефективності праці на підприємствах.

УДК 331.101.26
ББК 65.011.11

ISBN 978-966-641-540-3

© О. Мороз, Ю. Міронова, Б. Грабовецький, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	6
1.1 Сутність «ефективності праці» як економічної категорії.....	6
1.2 Методологічні основи управління ефективністю праці на підприємстві.....	19
1.3 Методичні основи оцінювання ефективності праці.....	33
Висновки до першого розділу.....	54
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПЛОДООВОЧЕВОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	56
2.1 Особливості розвитку плодоовочевої галузі регіону на підприємствах різних організаційно-правових форм.....	56
2.2 Рівень використання праці на плодоовочевих переробних підприємствах.....	79
2.3 Оцінка рівня ефективності праці на плодоовочевих переробних підприємствах регіону.....	93
Висновки до другого розділу.....	109
РОЗДІЛ 3 МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГАЛУЗІ.....	110
3.1 Економетричні моделі управління ефективністю праці.....	110
3.2 Оптимізація управління ефективністю праці на основі математичної інтерпретації трьохрівневої моделі ефективності.....	126
3.3 Організаційно-економічний механізм формування ефективного використання праці на підприємствах.....	135
Висновки до третього розділу.....	154
ВИСНОВКИ.....	155
Література.....	158
Додаток А – «Експертні оцінки за методом «Дельфі».....	176
Додаток Б – «Коефіцієнти конкордації, отримані на основі послідовного виключення одного із експертів».....	178
Додаток В – «Статистична оцінка показників ефективності».....	179
Додаток Д – «Експертна оцінка групи показників показників».....	180
Додаток Ж – «Матриці знань».....	181
Додаток З – «Валова продукція рослинництва сільськогосподарських підприємств вінницької області в порівняльних цінах 2005 р.».....	183
Додаток К – «Виробництво основних сільськогосподарських культур плодоовочевого сектору Вінницької області, тис. ц.».....	184
Додаток Л – «Реалізація продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами у Вінницькій області, тонн».....	185
Додаток М – «Показники заробітної плати».....	186
Додаток Н – «Рух робочої сили».....	188
Додаток П – «Використання робочого часу».....	190
Додаток Р – «Кількісно-якісний склад персоналу».....	191

ВСТУП

Протягом останніх двадцяти років в українській економіці відбуваються складні трансформаційні процеси, зумовлені становленням ринкової економіки. Такі зміни обумовили широкий спектр можливостей для плодоовочевого переробного сектора та суб'єктів його господарської діяльності. Водночас, це актуалізувало ряд проблем економічного та соціально-організаційного характеру як традиційних, так і нових за своїм змістом. До таких слід віднести, зокрема, питання управління ефективністю праці як фактора результативності господарської діяльності підприємств. Отже, актуальним і важливим стає формування високого рівня ефективності праці як основи стабільності господарської діяльності підприємств.

Як свідчить досвід розвитку підприємств, фактор ефективності праці на підприємствах плодоовочевого сектора, у системі досягнення результативності господарської діяльності, все більше трансформується з допоміжної на основну умову забезпечення стабільності та прибутковості. За таких умов формування механізму підвищення ефективності праці, у рамках системи управління господарською діяльністю підприємства, вимагає пошуку нових, альтернативних рішень з урахуванням особливостей розвитку всього плодоовочевого переробного сектора.

Питанню управління ефективністю праці присвячено значну кількість наукових досліджень та публікацій. До таких слід віднести, зокрема, праці Адамчука В., Багрової І., Гончарова В., Вітвіцького В., Вороніна О., Данюка В., Дієсперова В., Калетніка Г., Кафлефської С., Кібанова А., Мазура А., Машенкова В., Мороза О., Оучі У., Пастуха О., Петюха В., Подольчака Н., Постолова Е., Сербіновського Б., Слезінгера Г., Співака В., Струмиліна С., Харченко В., Ходаківського Є., Цимбалюк П. та ін. Значний внесок у дослідження питання аналізу та виявлення резервів зростання продуктивності праці в АПК зробили такі вчені: Бабенко А., Богуцький О., Вітвіцький В., Здоровцов О., Машенков В. та ін. Цими науковцями було досліджено поняття ефективності праці, її впливу на результативність господарської діяльності, доведено необхідність її оцінювання тощо.

Однак, певна частина теоретичних і практичних питань щодо ефективності праці та її формування залишається нерозкритою. Зокрема,

не дослідженим є питання оцінювання рівня ефективності праці робітників підприємств з урахуванням кількісних та якісних параметрів. Також важливим завданням залишається визначення факторів впливу на ефективність праці плодоовочевих переробних підприємств за умов нестабільного зовнішнього середовища та з огляду на особливості функціонування цієї галузі в Україні в процесі економічних реформ. Звідси виникає об'єктивна необхідність наукового обґрунтування забезпечення ефективності праці робітників як основи стратегічного розвитку підприємств.

Робота присвячена дослідженню та розробці теоретико-методологічних засад ефективності праці на плодоовочевих переробних підприємствах, а також розробці практичних рекомендацій щодо напрямів її підвищення за сучасних умов. Також у роботі здійснено теоретичне узагальнення і висвітлено сутність ефективності праці, наведено класифікацію факторів впливу на ефективність праці плодоовочевих переробних підприємств, а також обґрунтовано напрями якісної мотиваційної політики.

Розділи 1, 2, а також підрозділи 3.2 та 3.3 розроблені О. В. Морозом та Ю. В. Міроною. Підрозділ 3.1 розроблений Б. Є. Грабовецьким та Ю. В. Міроною.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1 Сутність «ефективності праці» як економічної категорії

Проблема ефективності діяльності суб'єктів господарювання, виробничого процесу та управління завжди посідала одне з провідних місць серед важливих проблем економічної науки та практики.

Отримання ефекту та підвищення рівня ефективності діяльності завжди виступають кінцевою метою при втіленні стратегічних планів розвитку, інвестиційних та інноваційних проектів, економічних і соціальних завдань та управлінських рішень як на макро-, так і на мікрорівні [105, с. 549]. За Харченко В. [176, с. 312], усвідомлення важливості економічного ефекту та ефективності (рентабельності, результативності) господарського процесу, шляхів та факторів їх підвищення сприяють досягненню поставленої мети, підвищенню конкурентних переваг в умовах динамічного ринкового середовища. При всій важливості інших складових, як вважається [132, с. 235], саме ефективність є головним чинником забезпечення конкурентоспроможності продукції, а також формує капітал підприємства і, як результат, його ринкову вартість [154, с. 98].

Як стверджують ряд вчених [91, с. 207; 152, с. 180], термін «ефективність» є одним з найпоширеніших та широко вживаних, активно використовується в назвах наукових статей, бізнес-видань, конференцій та семінарів. Родіонова І. підкреслює [140, с. 20], що ефективність праці займає центральне місце в науковій та виробничій діяльності, у сфері управління працею та персоналом.

Прибутковість та конкурентоздатність підприємства неможливі без ефективності виробничого та управлінського процесу, ефективного використання наявних ресурсів [39, с. 355]. За нашою думкою [105, с. 549], ефективність завжди сприяє прибутковості підприємства, що є кінцевою метою господарської діяльності будь-якої організації.

Ряд авторів ефективність вважають ключовою проблемою економіки, оскільки правильне розуміння цієї категорії, вміння точно її виміряти та на основі цього знаходити нові резерви її підвищення є основним професійним призначенням економістів [68; 99; 135; 134].

Важливим є правильне трактування поняття ефективності, виокремлення його серед інших категорій та надання належної уваги з бо-

ку науковців та управлінців організацій. Така необхідність є справедливою для будь-якої категорії, пов'язаної з прибутковістю та конкурентоздатністю суб'єкта підприємницької діяльності за умов швидкозмінного ринкового середовища.

Однак, у наукових працях досі немає однозначних трактувань даної соціально-економічної категорії. Іноді ефективність вважають [70; 74] штучно вигаданим показником, в якому немає потреби при оцінці результатів господарської діяльності; в інших випадках його ототожують [24; 78] з іншими категоріями, надаючи неточного змісту при трактуванні.

Починаючи дослідження ефективності праці на промислових підприємствах, необхідно досить глибоко розглянути сутність даного явища, тобто ознайомитись з існуючими на сьогоднішній день трактуваннями понять «ефект», «ефективність» і «ефективність праці»; зробити порівняльну характеристику і, за необхідністю, дати власні уточненні визначення.

Постолов Е. «ефект» трактує [135, с. 685] як результат або наслідок чого-небудь. Відповідно до господарської діяльності підприємства під ефектом слід розуміти будь-який результат, наслідок здійснення господарської діяльності підприємством.

За Харченко В. [176, с. 312] зміст ефекту полягає у тому, що це позитивний результат діяльності. Ефект розглядається як абсолютний показник, який характеризує досягнутий результат у певній формі (грошовій, соціальній, екологічній та ін.).

Більшість сучасних науковців поняттю «ефект» дають подібні трактування. Зокрема, українські вчені Данюк В. і Петюх В. визначають [99, с. 380] ефект як результат, наслідок яких-небудь причин, дій, сил, заходів. Золотогоров В. у своєму енциклопедичному словнику з економіки визначає ефект (лат. effectus – виконання, дія) як повне або часткове досягнення визначеної техніко-економічної або соціальної мети [68]. В свою чергу, російські науковці Райзберг Б., Лозовський Л., Стародубцева Е. в економічному словнику дають визначення [137] даного поняття як досягнутого результату у його матеріальному, грошовому, соціальному (соціальний ефект) вираженні. Сербіновський Б. наголошує [149, с. 333] на тому, що ефект вказує на ступінь досягнення деякого заданого результату. При оцінці ефекту зазвичай відбувається порівняння фактичних або планових показників зі встано-

вленими стандартами, деяким еталоном, заздалегідь поставленою ціллю та іншими порівняльними даними.

Розглянувши ці та багато інших подібних визначень, можна зробити висновок, що вчені притримуються двох точок зору щодо визначення поняття «ефект». Одні ототожнюють ефект з результатом дій, інші визначають ефект як досягнення цілей. Важливо зауважити, що тут мова іде про «чистий» ефект, тобто ефект взагалі, без виокремлення позитивного економічного, соціального та інших аспектів.

У своїй науковій роботі ми не погоджуємося з точкою зору науковців Золотогорова В., Сербіновського Б., які визначають ефект як досягнення цілей. На нашу думку, враховуючи латинський переклад даного терміну та інші причини, ефект – це досягнутий позитивний або негативний результат відповідних дій, який можливо виразити в матеріальному, грошовому або соціальному вигляді. Тому ефект можливо поділити на негативний та позитивний. Причому його позитивність або негативність оцінюється з точки зору того, хто здійснює цю оцінку. Звідси, як зазначено автором [105, с. 550], впливає суб'єктивність поняття ефекту.

Ряд науковців [16; 67; 149], говорячи про ефект як результат дій, наголошують на цілеспрямованість даних дій. Але ефект не завжди є результатом заздалегідь намічених цілей.

У господарській діяльності доцільно виокремити ефект економічний, ефект організаційний, ефект соціальний, ефект персональний [105, с. 550].

За думкою ряду авторів [75; 126; 129; 172], економічний ефект є конкретним результатом (абсолютною величиною) ефективності вирішення даної технічної, господарської або іншої задачі.

Хоча ефект може бути як позитивний, так і негативний, на нашу думку [105, с. 551] в економіці, менеджменті має місце лише ефект позитивний, як результат ефективного функціонування держави (на макрорівні), результат господарської діяльності підприємства, організації (на мікрорівні) або результат діяльності окремої людини, групи людей (команди, цеху) – якщо дивитися ще вужче.

Доцільно також звернути детальну увагу на тлумачення категорії «ефективність». Слід відзначити, що у сучасній літературі зустрічаються наступні трактування даного поняття.

Так, Данюк В. та Пентюх В. ефективність характеризують [99, с. 380] як здатність забезпечувати ефект. Проте, визначення такого

типу не дає вичерпної інформації і лише наводить на необхідність трактування поняття «ефект». Вважаємо, що трактування поняття ефективності не можна зводити лише до однієї властивості. Розкриваючи сутність поняття, необхідно звертати увагу на фактори, що впливають на процес формування ефективності.

За Сербиновским Б. [149, с. 333] ефективність є співвідношенням отриманого ефекту до затрат на його здійснення і є деякою ціною або платою за досягнення даного результату.

За визначенням Райзберга Б., Лозовського Л. та Стародубцевої Е. [137], ефективність є відносним ефектом, результативністю процесу, операції, проекту, що визначається як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили його отримання. Таке визначення є суперечливим, оскільки одночасно говориться про те, що ефективність є деяким ефектом, результатом, а вже потім наголошується на тому, що це є відношенням результату до витрат.

Відповідно до Постолова Е. [135, с. 686], ефективність необхідно розглядати як властивість економічної системи, яка відображає відношення причини (дії) і її наслідку (результату, ефекту). З античних часів (від часів Ксенофонта та Арістотеля) економіка (з давньогрецького – домоводство) розглядається як наука про раціональне ведення домашнього господарства. У сучасній економічній теорії поняття ефективності економіки трактується як ефективність використання виробничих ресурсів. При цьому в якості ефекту виступають результати виробничої (господарської) діяльності суб'єкта економіки. На мікроекономічному рівні поняття ефективності господарської діяльності розглядається більш вузько, як категорія, що відображає співвідношення кінцевих результатів виробництва, господарської діяльності підприємства та витрат на її здійснення.

Також під ефективністю пропонується розуміти [27, с. 89; 127; 176, с. 312–313] відносну величину, що передбачає порівняння отриманих результатів діяльності (ефекту) з розміром витрачених ресурсів, які використовувались для досягнення цього ефекту.

Незважаючи на поширення класичного розуміння сутності поняття ефективності (як співвідношення між ефектом та затратами на його отримання), останнім часом у публікаціях вітчизняних та зарубіжних дослідників [12; 53; 91, с. 208; 160] термін ефективність та термін результативність використовуються як синонімічні або такі, що мають однаковий зміст. Вважаємо, що таке трактування є нечітким, непов-

ним для поняття ефективності. Результат не завжди відображає ефективність виконання поставлених цілей та виконання планів.

В ХХ ст. категорія економічної ефективності трактувалася [70] в основному через взаємозв'язок «витрати-випуск». Така точка зору ґрунтується на тому, що суспільство прагне використовувати свої ресурси ефективно, тобто воно бажає отримати максимальну кількість корисних товарів і послуг, вироблених з його обмежених ресурсів.

Іноді помилково вважають майже синонімами ефективність і економічність. Обидва терміни характеризують результативність використання засобів для досягнення цілей [55, с. 340; 75; 118, с. 210].

Для усунення наявної плутанини щодо сутності та призначення понять «ефективність» і «результативність», можна скористатися визначеннями цих понять, яке надано у стандарті ISO 9000:2000 [77]: результативність (п.3.2.14) – ступінь реалізації запланованої діяльності і досягнення запланованих результатів; ефективність (п.3.2.15) – співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами. Проте, як вважається [78, с. 8–9], таке трактування поняття ефективності не відображає усієї глибини змісту, що закладена у нього, оскільки на ефективність впливає досить велика кількість факторів.

Ряд науковців економічну ефективність трактують [54; 157] як відношення отриманого ефекту (результату) до поточних витрат, або використаних ресурсів, що зумовили цей ефект.

За думкою Савчук В. [149], суть економічної ефективності полягає в одержанні максимального результату з одиниці виробничого ресурсу.

Відповідно до Бугуцького О. А., ефективність не можна трактувати як результативність певного процесу чи дії, оскільки сам по собі ефект не може повною мірою характеризувати ступінь такої результативності [16, с. 60–67; 79]. Категорія ефективності визначена як результативність певного процесу, дії, яка вимірюється співвідношенням між результатом і витратами (ресурсами), що його зумовили.

Гончаров В. підкреслює [33], що організаційна ефективність відображає ефективність діяльності усіх управлінських ланок, які відповідають за ефективність управління.

Отже, загалом можна сказати, що ефективність – це деякий позитивний, відносний ефект, що є результатом, у більшості випадків, цілеспрямованої дії, яка визначається як відношення отриманого результату до усіх витрат, які сприяли даному ефекту з точки зору відповідного суб'єкта. Наведене тлумачення передбачає наявність

відносного ефекту, на основі якого і визначається ефективність. Ефективність поділяється на економічну, соціальну та організаційну. Кожна з них відображає свою специфічну сторону ефекту, який закладений у трактування поняття ефективності.

Оскільки основною гіпотезою досліджень було окреслено визначальний вплив ефективності праці на результативність господарської діяльності підприємств, важливою постає задача виявлення спільних та відмінних сторін ефективності праці та ефективності підприємства, їхньої оцінки та виявлення факторів, що на них впливають.

На думку Кінга У. та Кліланда Д. [76], ефективність організації – це міра відповідності діяльності організації її цілям. При цьому під цілями організаційної діяльності необхідно розуміти досягнення результату при найбільш ефективному використанні ресурсів.

Ряд авторів зазначають [52; 90, с. 11; 124; 131], що поняття ефективності підприємства та якості його господарювання є достатньо різними поняттями. Інші автори зазначають [4; 61; 72; 113, с. 41], що під ефективністю діяльності підприємства необхідно розуміти ефективність використання певних ресурсів, а під якістю діяльності підприємства розуміється досконалість всього комплексу соціально-економічних процесів на підприємстві. На нашу думку якість функціонування підприємства відображає сукупність усіх характеристик підприємства, які стосуються його здатності відповідати встановленим нормам та задовольняти потреби споживачів.

Ефективність праці та ефективність підприємства за своїм трактуванням здаються схожими не через їх тотожність, а через те, що ефективність праці є частиною загальної ефективності діяльності організації. Для того, щоб докладніше дослідити дане питання, нагадаємо, що взаємодія людини з природою означає процес праці, який складається з трьох основних складових: 1) праці людини; 2) предметів праці; 3) засобів праці [115, с. 49–50]. Також Грабовецький Б. зазначає [36, с. 8], що, згідно з канонами економічної теорії, створення матеріальних благ є результатом взаємодії та взаємозв'язку трьох елементів (факторів) виробництва: робочої сили (жива праця), засобів праці та предметів праці (уречевлена праця).

Необхідно зазначити, що робоча сила – це сукупність фізичних і розумових можливостей людини, її спроможність до праці [69, с. 391].

Праця представляє собою процес свідомої доцільної діяльності людей, в якій вони видозмінюють зовнішню природу, опосередкову-

ють, регулюють і контролюють обмін речовин між собою і водночас змінюють власну природу [54, с. 260].

Предмет праці, на думку Мочерного С. [54, с. 261; 159], є об'єктом, на який людина діє в процесі праці, і який є матеріально-речовою основою майбутнього продукту. Засоби праці – це предмети або знаряддя, які людина ставить між собою і предметом праці. За іншим визначенням [67, с.113], засоби праці – це річ або комплекс речей, якими людина діє на предмети праці. Причому засоби праці разом з предметами праці утворюють засоби виробництва. Отже, процес виробництва представляє собою систему ефективного поєднання праці людей та засобів виробництва. При цьому капітал є фактором виробництва.

Капітал, згідно думки Мочерного С. [54, с. 131], є сукупністю виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, при яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші та різні види цінних паперів служать знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці. Також науковці визначають капітал [6; 80; 130, с. 658] як самозростаючу вартість, або вартість, що приносить додаткову вартість.

Отже, згідно з канонами економічної теорії [97; 139; 159; 168], праця є одним із факторів виробництва. Тому ефективність праці є складовою загальної ефективності виробництва на підприємстві. Необхідно зазначити, що ми досліджуємо ефективність саме на виробничих підприємствах. Хоча виробництво та підприємство є різними економічними категоріями, їхня ефективність, на нашу думку, є одним і тим же поняттям. Тут необхідно нагадати деякі визначення. Так, підприємство, відповідно до визначення Мочерного С. [54, с. 250], є самостійною, ініціативною, системною діяльністю по випуску продукції, наданню послуг, торгівлі з метою отримання прибутку. Також підприємство трактується [130 с. 452; 148; 175] як економічно і юридично відокремлена ланка економіки, в якій поєднується певний технологічний і суспільний спосіб виробництва матеріальних благ і послуг. Виробництво – це процес дії людини на предмети (речовину) із використанням сил природи та пристосування їх для задоволення певних потреб [115, с. 49–50; 151; 87]. За іншим трактуванням [32; 131, с. 78], виробництво є комбінацією факторів виробництва.

Ефективність виробничої діяльності підприємства передусім пов'язана з ефективністю виробництва товарів і послуг [40; 197]. Ефе-

ктивність виробництва, згідно погляду Ареф'єва О. [5, с. 148], полягає у ефективності використання праці, засобів праці та предметів праці. Оскільки ефективність праці є складовою ефективності виробництва, а ефективність виробництва та підприємства є однаковими поняттями за своїм змістом, отримуємо наступне судження: ефективність праці є однією із складових ефективності підприємства.

Вимірювання загальної ефективності діяльності підприємства методологічно пов'язане, як вважають Рибалкіна В. та Бодрова В. [130, с. 259–260], з визначенням основного критерію ефективності і формуванням відповідної йому системи показників.

Відповідно до Петровича Й. [52, с. 262], показники оцінки ефективності підприємства поділені на такі групи:

1) узагальнюючі показники (виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів, прибуток на одиницю загальних витрат, рентабельність виробництва, частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва);

2) показники ефективності використання праці (темпи зростання продуктивності праці, відносне вивільнення працівників, трудомісткість одиниці продукції, коефіцієнт використання фонду робочого часу);

3) показники ефективності використання фондів (фондовіддача, фондомісткість, матеріаломісткість);

4) ефективність використання фінансових коштів (швидкість обороту коштів, рентабельність капіталовкладень, строк їх окупності).

За іншою думкою авторів [20; 41; 61, с. 79] критерії та показники системи оцінки ефективності діяльності підприємства поділені на п'ять груп, відповідно до їх змісту (табл. 1.1).

При цьому критеріями виступають загальна результативність, економічність діяльності, яка виражається у мінімізації витрат на отримання результатів виробничо-господарської діяльності підприємства, а також продуктивність діяльності, якість господарської діяльності та високі фінансово-господарські результати.

Згідно авторської позиції, економічний ефект передбачає виконання ряду завдань, зокрема: підвищення прибутковості праці, підвищення продуктивності праці, зниження витрат живої та уречевленої праці, підвищення якості робіт та послуг. Для досягнення соціального ефекту необхідно виконувати такі соціально-психологічні завдання: поліпшення умов праці, зміцнення дисципліни праці, мотивація праці.

До організаційних завдань були віднесені наступні: поділ і кооперація праці, організація робочих місць, нормування праці, розвиток персоналу, оптимізація робочого режиму, раціоналізація трудових процесів.

Таблиця 1.1 – Критерії і показники системи вимірювання ефективності діяльності підприємства

Критерії	Зміст критеріїв і вимірюваних ознак	Основні показники оцінки ефективності
1. Загальна результативність	Вимірювання ступеня досягнення цілей, задекларованих місією підприємства, організації (кількісна, якісна характеристика та своєчасність реалізації цілей підприємства)	Частка ринку: в регіоні, в країні, в експорті Обсяг продажів, в т. ч. на внутрішньому та зовнішньому ринку Відповідність попиту споживачів продукції
2. Економічність діяльності: мінімізація витрат на отримання результатів	Вимірювання ступеня використання ресурсів: матеріальних, трудових, фінансових та ін.	Матеріаломісткість продукції Зарплато (трудо-) місткість продукції Енергомісткість продукції Капіталомісткість продукції Витратомісткість продукції
3. Продуктивність діяльності: максимізація її результату	Співвідношення отриманих результатів діяльності і затрат для їх отримання	Продуктивність діяльності (загальна продуктивність) Продуктивність капіталу Продуктивність праці персоналу Продуктивність праці робітників
4. Якісність господарської діяльності	Відповідність якісної сторони господарської діяльності підприємства існуючим стандартам, нормам та вимогам	Якість праці персоналу Якість праці робітників Ступінь відповідності засобів виробництва стандартам та нормативам Якість продукції (робіт, послуг)
5. Високі узагальнюючі (фінансові) результати діяльності	Максимізація виручки від реалізації продукції, мінімізація витрат на її виробництво і вартості виробничих фондів	Дохідність діяльності (витрат) Дохідність продажів Дохідність капіталу Прибуток Рентабельність капіталу Рентабельність виробництва

Джерело: авторська адаптація на основі [20; 41; 61, с. 79]

Водночас слід особливо підкреслити, що категорія «ефективність праці» активно обговорюється у вітчизняних та зарубіжних працях. Зокрема, такими є наукові праці Адамчука В., Багрової І., Богині Д., Вороніна О., Данюк В., Кібанова А., Маслоу А., Машенкова В., Оучі У., Пастух О., Петюх В., Постолова Е., Сербіновського Б., Слезінгера Г., Співак В., Струмиліна С., Харченко В., Цимбалюк П. та ін.

Проте серед науковців на даний час немає єдиної думки стосовно визначення категорії «ефективність праці». Одні науковці [27, с. 192; 73; 93; 129, с. 56–58; 172, с. 78] говорять про те, що дане поняття є тотожним з продуктивністю праці або результативністю. Інші [53, с. 156; 115, с. 54] говорять про штучність такого поняття. Тому необхідно на основі власних наукових досліджень визначити сутність та необхідність даного поняття.

У наукових дослідженнях присутні випадки, коли ефективність та продуктивність праці приймають за одне й те саме. Наприклад Ткаченко В. під ефективністю праці пропонує [172, с. 14] розуміти ступінь раціонального використання робочої сили. Ототожнення цих категорій зустрічається і у економічних словниках, наприклад [129].

На противагу цьому можна навести твердження Синка Д. [160, с. 68] про те, що продуктивність є лише одним з критеріїв результативності. Богиня Д. та Грішнова О. зазначають [12], що ефективність праці більш об'ємно відображає результативність праці, на відміну від продуктивності праці. Цим судженням згадані автори виокремлюють поняття ефективності та продуктивності праці. Новожилова В. ефективність праці визначає [118, с. 42] як отримання найбільших результатів при наявних виробничих ресурсах та їх витратах для користі суспільства. Проте, на думку ряду авторів [36; 53, с.87–188; 84; 180], продуктивність та ефективність пов'язані між собою, а продуктивність деякою мірою відображає ефективність праці. Відповідно до Врублевського В. [27, с. 156], ефективність праці відображає рівень розвитку продуктивних сил та рівень продуктивності праці. Єсинова Н. зауважує [55, с. 260], що ефективність праці може характеризувати усі види людської діяльності (оператора, лікаря, бухгалтера, машиніста та ін.), всі його складові (продуктивності праці, якості праці, необхідності праці та її інтенсивності). Як вважає Слезінгер Г. [157, с. 270], під ефективністю праці слід розуміти соціально-економічну категорію, яка визначає ступінь досягнення тієї чи іншої мети (або розв'язання задачі), співвіднесену із ступенем раціонального витрачання використаних при цьому ресурсів.

На думку Кончаковського Є. [79], категорія «ефективність праці» є самостійною, оскільки відбиває якісний бік використання ресурсів праці. Дана категорія включає в себе як продуктивну, так і непродуктивну працю, а також характеризує відповідність виробленої продукції щодо потреб суспільства і результату діяльності як окремого працівника, так і трудового колективу. Також науковець зазначає, що некоректним є ототожнення поняття ефективності праці та ефективності виробництва, останнє з яких відображає не лише результати праці, а й результативність виробництва в цілому. Також Кончаковський Є. вважає [79], що категорія «ефективність праці» також повинна характеризувати ступінь ефективності використання інших видів ресурсів. За його визначенням ефективність праці як соціально-економічна категорія відображає відносини між людьми, що складаються в процесі виробництва і визначає здатність праці створювати певну кількість товарів (робіт, послуг) конкретної споживчої якості, з витрачанням визначеного обсягу ресурсів за одиницю часу. За іншими визначеннями науковців [33, с. 11; 130; 151] ефективність праці розглядається як трудова діяльність при її вимірі у співвідношенні витрат та результатів праці.

Враховуючи існуючі визначення та виявлені недоліки, авторами монографії було сформоване власне визначення ефективності праці робітників. Ефективність праці робітників – це соціально-економічна категорія, яка відображає реальний рівень віддачі праці при необхідному забезпеченні робітників основними та оборотними засобами з врахуванням ризиків, обумовлених негативним впливом нестабільного зовнішнього середовища [105, с. 552].

Авторами монографії категорія ефективності розглядається насамперед як багатоаспектна, з чого випливає необхідність розгляду тих показників та понять, які відображають її суть (рис. 1.1). Необхідно зауважити, що вищенаведене поняття ефективності праці та ефективності підприємства досить сильно поєднанні між собою. Також це можна помітити з визначень, які надаються різними вченими для даних категорій.

Таким чином, відповідно до проведених досліджень щодо змісту ефективності праці та діяльності підприємства можна зробити наступні висновки. Ефективність праці у вузькому своєму розумінні є одним з показників оцінки ефективності підприємства (темپ зростання продуктивності праці, трудомісткість одиниці продукції).

Рисунок 1.1 – Система показників, які характеризують ефективність трудової діяльності

Джерело: авторська адаптація на основі [54, с. 170]

Також ефективність праці є складовою частиною ефективності підприємства як продуктивність діяльності (співвідношення отриманих результатів діяльності і затрат для їх отримання – продуктивність праці персоналу та промислово-виробничого персоналу).

Ототожнення ефективності з продуктивністю, якістю та результативністю викликane тим, що останні входять до складу критеріїв та показників вимірювання ефективності, і на їх основі обираються показники для аналізу ефективності підприємства або працівників підприємства окремо (рис. 1.2).

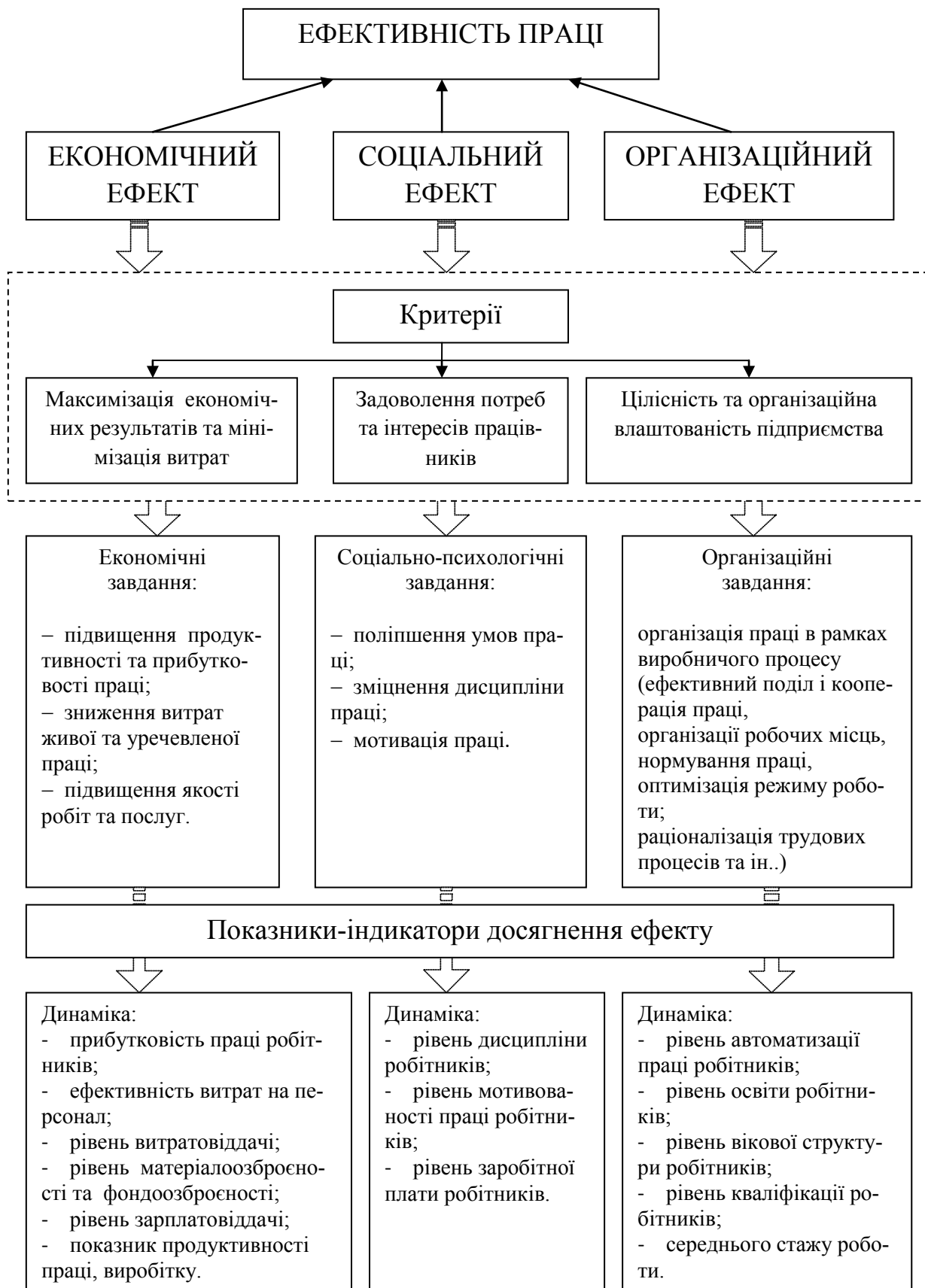

Рисунок 1.2 – Структурна схема ефективності праці
Джерело: власна розробка [105, с. 551].

Оскільки ефективність праці потребує оцінювання та якісного аналізу, можна стверджувати, що результати такої оцінки стануть незамінними при формуванні організаційно-економічного механізму управління ефективністю. З огляду на те, що ефективність праці включає в себе економічний, соціальний та організаційний ефект, необхідно враховувати досягнення критеріїв для останніх. Економічний ефект передбачає максимізацію результатів та мінімізацію витрат. Це забезпечується виконанням таких завдань, як підвищення прибутковості робітників, їх продуктивності, зниження витрат живої та уреченої праці та ін. Соціальний ефект досягається за рахунок задоволення потреб та інтересів працівників. При цьому виконуються такі соціально-психологічні завдання, як поліпшення умов праці, зміцнення дисципліни та мотивація. Організаційний ефект має місце при забезпеченні цілісності та влаштованості підприємства, що досягається за рахунок забезпечення ефективного поділу і кооперації праці, організації робочих місць, нормування праці, оптимізації робочого режиму та раціоналізації трудових процесів.

Виконання економічних, соціально-психологічних та організаційних завдань, за умови задоволення встановлених критеріїв, оцінюється на основі виокремлених показників-індикаторів (див. рис. 1.2). Позитивна динаміка даних показників свідчить про досягнення зазначених ефектів.

Варто зауважити, що при формуванні системи управління ефективністю праці необхідно враховувати ефективність виробництва та господарської діяльності підприємства, оскільки вони нерозривно поєднані між собою.

Принципи системи управління ефективністю праці мають завжди відповідати загальним принципам стратегії управління підприємством, а організаційно-економічний механізм підвищення ефективності праці вписуватися у загальну концепцію розвитку підприємства.

1.2 Методологічні основи управління ефективністю праці на підприємстві

Система управління ефективністю праці на підприємстві представляє собою важливий інструмент, при вмілому використанні якого можливо підвищити ефективність діяльності не лише персоналу, а й всієї організації в цілому, виробничого процесу та життєдіяльності її структурних підрозділів. Тобто механізм формування ефективності

праці є одним з важливих етапів на шляху до збільшення прибутковості та конкурентоздатності підприємства.

Механізм та процес управління часто ототожнюють як однакові поняття, проте зміст та сутність їх значно різняться. Зокрема під процесом пропонується [162, с. 211] вважати послідовну зміну явищ, станів у розвитку чого-небудь, або сукупність послідовних дій для досягнення поставленого результату. Інші автори [158, с. 212–218] висвітлюють його як послідовну зміну предметів та явищ, які відбуваються закономірним порядком, або ж сукупність ряду послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату. Також зазначається [18, с. 178; 198], що процес управління є послідовністю та комбінацією дій, що складають формування впливу в просторі та часі. На думку Гладышева А. [30, с. 5–7], процес управління є управлінською діяльністю об'єднаних в певну структуру суб'єктів управління, спрямованою на досягнення певних цілей, шляхом реалізації функцій управління, застосування відповідних принципів і методів управління.

Точка зору сучасних дослідників [158; 162] щодо визначення механізму сходиться на тому, що він представляє собою внутрішню будову, систему та устрій чогось. Інша думка авторів, зокрема Гладышева А. [30, с. 4], визначає механізм як сукупність станів та процесів, з яких складається певне явище.

Згідно авторської концепції, під механізмом пропонується розглядати сукупність тісно взаємопов'язаних між собою складових частин, які здійснюють ряд визначених та необхідних дій для досягнення поставленої цілі.

Окремо слід відзначити думку сучасних дослідників щодо визначення економічного механізму, який визначається [48–49; 57; 174] як сукупність різних форм і методів практичного використання економічних законів, зведених у певну систему, відповідно до вимог об'єктивних законів розвитку природних систем. При цьому, згідно класичного визначення, організаційно-економічним механізмом виступає система складної взаємозалежної сукупності елементів – організаційно, економічно, а іноді і технологічно пов'язаних між собою підсистем більш низького рівня. Важливо зауважити, що кінцевий результат діяльності кожної складової частини системи більш низького рівня ви-

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова А. О. Основи економіки праці: навч. посіб. / А. О. Азарова. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – 133 с.
2. Азарова А. О. Розробка системи підтримки прийняття стратегічних рішень для оцінки ефективності управління підприємством на базі нечітких множин / А. О. Азарова, О. В. Пігуль // Вісник ВПІ. – 2008. – № 1. – С. 31–36.
3. Акимова Е. В. Управление человеческим капиталом промышленного предприятия посредством персональных сбалансированных систем показателей / Е. В. Акимова, О. А. Каменская // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5(107). – С. 37–45.
4. Аметов Р. Виробнича функція в економічному зростанні / Р. Аметов // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 40–45.
5. Ареф'єва О. В. Перспективні напрями розвитку трудового потенціалу в системі споживчої кооперації / О. В. Ареф'єва, І. М. Мягких // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12(102). – С. 147–153.
6. Асанбаєва Н. В. Людський капітал як фактор розвитку та зростання економіки / Н. В. Асанбаєва, Д. Ю. Маковецька // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – Т. 1, № 261. – С. 219–222.
7. Баланда А. Інститут мінімальної заробітної плати: світовий досвід встановлення та проблеми України / А. Баланда, О. Варецька // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 4. – С. 38–44.
8. Безтелесна Л. Удосконалення механізму мотивації продуктивності найманих працівників / Л. Безтелесна, Г. Міщук, С. Мартинюк // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 1. – С. 42–48.
9. Бережная Н. В. Подбор персонала: как найти и распознать самых лучших / Н. В. Бережная // Менеджмент и кадры. – 2003. – № 7. – С. 5–11.
10. Білоус-Сергєєва С. О. Особливості формування інтелектуального капіталу під впливом людського капіталу / С. О. Білоус-Сергєєва // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь : Вега-Принт, 2009. – С. 113–114.
11. Богачев О. С. Моделі регулювання продуктивності праці та заробітної плати / О. С. Богачев // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь : Вега-Принт, 2009. – С. 294–298.

12. Богиня Д. П. Основи економіки праці / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – К.: Знання-прес, 2001. – 313 с.
13. Богиня Д. П. Основи економіки праці: навч. посіб. для студ. екон. спец. / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – 2 вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2001. – 314 с.
14. Браун М. Теория и измерение технического прогресса / М. Браун. – М.: Статистика, 1971. – 208 с.
15. Бугуцкий А. А. Экономия труда в аграрной сфере / А. А. Бугуцкий // АПК : экономика, управление. – 1992. – № 10. – С. 58–63.
16. Бугуцький О. А. Потенціальні можливості щодо зростання продуктивності праці та доходності в сільському господарстві / О. А. Бугуцький // Економіка України. – 1998. – № 5. – С. 60–67.
17. Бюлетень населення Вінниччини за 2009 рік. – Вінниця : Головне управління статистики Вінницької області, 2010. – 180 с.
18. Валовой Д. В. Социальный менеджмент / под ред. Д. В. Валового; Академия труда и социальных отношений. – М.: Бизнес школа «Интел-Синтез», 1999. – 370 с.
19. Вітвіцький В. В. Концепція продуктивності як інтегрованого показника ефективності / В. В. Вітвіцький // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10(52). – С. 53–60.
20. Вітвіцький В. Сучасні проблеми заробітної плати в сільському господарстві та шляхи їх вирішення / В. Вітвіцький, З. Метельська, А. Величко // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 2. – С. 18–23.
21. Вознюк А. М. Про використання інноваційних методів мотивації на металургійних підприємствах в умовах кризи / А. М. Вознюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь : Вега-Принт, 2009. – С. 185–188.
22. Воронін О. Визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного підходу / О. Воронін. // Економіка України. – 2007. – № 10. – С. 29–37.
23. Воронін О. Вклад найманих працівників у результати діяльності підприємства / О. Воронін, О. Пастух // Україна : аспекти праці. – 2009. – № 2. – С. 43–49.
24. Воронін О. Ефективність виробництва і розподіл економії суспільної праці між суб'єктами ринку / О. Воронін, О. Пастух // Економіка України. – 2009. – № 3. – С. 27–38.

25. Воронін О. Механізм формування доходів працівників залежно від зростання ефективності виробництва / О. Воронін, О. Пастух // Економіка України. – 2009. – № 8. – С. 42–55.
26. Воронкова А. Е. Построение модели управления знаниями предприятия / А. Е. Воронкова, Р. Вечерковски // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1(43). – С. 147–153
27. Врублевский В. К. Развитой социализм: труд и НТР. Очерки теории труда / В. К. Врублевский. – М.: Политиздат, 1984. – 240 с.
28. Гаець В. Формування і розвиток фінансової кризи 2008–2009 років в Україні / В. Гаець // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 5–15.
29. Гайдуцький П. І. Україні потрібна нова аграрна політика / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 3–7.
30. Гладышев А. Г. Основы социального управления / А. Г. Гладышев, В. М. Иванов, В. И. Патрушев и др.; под. ред. В. М. Иванова. – М.: Высшая школа, 2001. – 266 с.
31. Гладышевский А. И. Методические основы построения отраслевых функций выпуска / А. И. Гладышевский // Экономика и математические методы. – 1976. – Т. 12, № 6. – С. 1104–1115.
32. Гонова А. Приоритетные направления кадровой политики в современных условиях / А. Гонова // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 7. – С. 45–53.
33. Гончаров В. Ефективність праці в контексті становлення ринкової економіки в Україні: проблеми та концепція вдосконалення / В. Гончаров // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 10–13.
34. Грабовецкий Б. Е. Об оценке адекватности уравнения регрессии / Б. Е. Грабовецкий // Вестник статистики. – 1976. – № 5. – С. 58–61.
35. Грабовецкий Б. Е. О факторном анализе объема производства сахара из свеклы / Б. Е. Грабовецкий, В. В. Дмитраш, О. П. Антонюк // Известия высших учебных заведений «Пищевая технология». – 1978. – № 4. – С. 15–18.
36. Грабовецкий Б. Є. Виробничі функції: теорія, побудова, використання в управлінні виробництвом: монографія / Б. Є. Грабовецкий. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 137 с.
37. Грабовецкий Б. Є. Економічний аналіз: навч. посіб. / Б. Є. Грабовецкий. – Вінниця: ВНТУ, 2007. – 191с.

38. Грабовецький Б. Є. Теорія і практика прогнозування в управлінні сучасним виробництвом: бурякоцукровий комплекс: монографія / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2002. – 264 с.
39. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2004. – 535 с.
40. Гузар У. Є. Трудова діяльність з позицій синергетичного, деонтологічного і духовного підходів / У. Є. Гузар // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5(107). – С. 3–8.
41. Даниленко О. А. Особливості діагностики системи управління персоналом на стадіях життєвого циклу організації в умовах конкурентного середовища / О. А. Даниленко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 97–102.
42. Данілишин Б. Формування нової парадигми підготовки кадрів у контексті інтеграції України в світову економічну систему / Б. Данілишин, В. Куценко // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 4. – С. 14–18.
43. Дієсперов В. Організація використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств / В. Дієсперов // Україна: аспекти праці. – 1998. – № 4. – С. 7–10.
44. Дієсперов В. Продуктивність праці – критерій стану і спроможності господарства / В. Дієсперов // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 5. – С. 30–35.
45. Дієсперов В. Продуктивність сільськогосподарської праці / В. Дієсперов // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 5. – С. 41–45.
46. Дмитренко Г. А. Мотивация и оценка персонала: учеб. пособие / Г. А. Дмитренко, Е. А. Шарапатова, Т. М. Максименко – К. : МАУП, 2002. – 248 с.
47. Додонов О. Коригування розміру ФОП підприємства з урахуванням показника «ефективність праці» / О. Додонов // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 18–19.
48. Дремина М. А. Менеджмент персонала и PR / М. А. Дремина // Менеджмент и кадры. – 2007. – № 7. – С. 5–10.
49. Думанська В. Освіта в системі інститутів людського розвитку / В. Думанська // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 5. – С. 25–29.
50. Економіка підприємства: навч. посіб. / [за ред. А. В. Щегди]. – К. : Знання, 2005. – 431 с.

51. Економіка підприємства: підручник / [за ред. С. Ф. Покропивного]. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 528 с.
52. Економіка підприємства: підручник / [Й. М. Петрович, А. Ф. Кіт, В. В. Кулішов та ін.]; за ред. Й. М. Петровича. – Львів : Магнолія плюс; В. М. Піча, 2004. – 680 с.
53. Економіка праці і соціально-трудова відносини: навч. посіб. / [за ред. Ковальова В. М.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 256 с.
54. Економічний словник-довідник. / [за ред. док. екон. наук, проф. С. В. Мочерного]. – К. Феміна, 1995. – 368 с.
55. Есинова Н. И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: учебн. пособие / Н. И. Есинова. – К. : Кондор, 2003. – 462 с.
56. Єгоркіна Т. О. Удосконалення системи мотивації праці робітників підприємства / Т. О. Єгоркіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь : Вега-Принт, 2009. – С. 264–267.
57. Жеманюк А. П. Сравнительный анализ моделей и методов мотивации персонала / А. П. Жеманюк // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – 2002. – № 161. – С. 3–11.
58. Живко З. Б. Аналіз та оцінка системи мотивації персоналу як чинника безпеки / З. Б. Живко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 65–73.
59. Завадський Й. С. Мотивація праці в менеджменті / Й. С. Завадський, Л. П. Червинська // Економіка АПК. – 1997. – № 6. – С. 78–82.
60. Заде Л. Понятие лингвистической переменной и ее применение к принятию приближенных решений / Л. Заде – М.: Мир, 1976. – 167 с.
61. Заклекта-Берестовенко О. Підвищення ефективності інвестицій у розвиток персоналу як результат вдосконалення управління / О. Заклекта-Берестовенко // Вісник ТНЕУ. – 2009. – № 4. – С. 77–84.
62. Закон України «Про колективні договори і угоди» // Закони України. – К.: Ін-т законодавства, 1997. – Т. 6. – С. 5–10.
63. Закон України від 24.03.95 р. № 108/95 – ВР «Про оплату праці» // ВВРУ. – 1995. – № 17. – С. 121.
64. Захарова Л. Психологические стереотипы в управлении как сдерживающие факторы социально-экономического развития /

Л. Захарова // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 2. – С. 90–98.

65. Захарова О. В. Нормативні складові витрат на робочу силу та їх зв'язок з інвестиціями у розвиток персоналу / О. В. Захарова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь : Вега-Принт, 2009. – С. 170–174.

66. Захарчин Г. Роль організаційної культури в управлінні знаннями / Г. Захарчин // Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 1. – С. 111–116.

67. Захарчин Г. Управління персоналом на основі ідеології організаційної культури / Г. Захарчин // Вісник ТНЕУ. – 2009. – № 2. – С. 107–110.

68. Золотогоров В. Г. Энциклопедический словарь по экономике / В. Г. Золотогоров. – Минск: Пальмя, 1997. – 571 с.

69. Иванов Р. Особенности оценки персонала в новой экономической ситуации / Р. Иванов // Менеджмент и менеджер. – 2009. – № 11–12. – С. 52–56.

70. Ижбулатова О. Стратегическое управление человеческими ресурсами организации / О. Ижбулатова, Е. Дуданов // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 4. – С. 102–108.

71. Измайлова М. Мотивация трудовой деятельности: современные теории / М. Измайлова // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 7. – С. 73–83.

72. Калетнік Г. М. Шляхи підвищення ефективності використання трудових ресурсів аграрних підприємств / Г. М. Калетнік, С. Г. Кафлевська // Зб. наук. пр. подільського державного аграрно-технічного університету. Том 3. – Могилів-Подільський, 2009. – Вип.17. – С. 334–337.

73. Кафлевська С. Г. Диспропорції ринків праці на регіональному рівні: причини і шляхи подолання / С. Г. Кафлевська, Д. М. Токарчук // Зб. наук. пр. ВДАУ. – Вип. 38. – Вінниця, 2009 р. – С. 136–147.

74. Кафлевська С. Г. Становлення і розвиток соціально-трудових відносин а аграрних підприємствах / С. Г. Кафлевська // Матеріали міжнар. наук. — практ. конференції [«Тенденції управління фінансовими та інноваційними процесами в умовах ринкових перетворень»] (2 березня 2012 р.). – Вінниця : ВНТУ, 2012. – С. 223–225.

75. Кафлевська С. Г. Формування та розвиток ринку праці на селі / С. Г. Кафлевська, В. Я. Мельник, О. В. Томчук // Науковий вісник

ЛНУВМ та Біотехнології ім. С. Е. Гжицького. – Т. 11, № 1(40). – Львів, 2009. – С. 134–139.

76. Кинг У. Стратегическое планирование и хозяйственная политика / [У. Кинг, Д. Клиланд]; пер. с англ.; под ред. Г. Б. Кочеткова. – М.: Прогресс, 1982. – 397с.

77. Ковалев А. И. Управление эффективностью работы. Ч. 1 / А. И. Ковалев // Менеджмент и кадры. – 2009. – № 5. – С. 7–15.

78. Ковалев А. И. Управление эффективностью работы. Ч. 2 / А. И. Ковалев // Менеджмент и кадры. – 2009. – № 6. – С. 7–10.

79. Кончаковський Є. О. Ефективність праці та її мотивація в аграрній сфері АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)» / Є. О. Кончаковський. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.

80. Корсакова А. Культура организационного поведения в условиях динамично развивающейся внешней среды / А. Корсакова, С. Прокошеников // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 4. – С. 45–50.

81. Кошулько О. Ефективність інвестицій у людський капітал на вітчизняних підприємствах / О. Кошулько., І. Гуриченко. // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 5. – С. 30–33.

82. Крастинь О. П. Применение регрессионного анализа в исследованиях экономики сельского хозяйства / О. П. Крастинь. – Рига : Зинатне, 1976. – 250 с.

83. Кривошей В. В. Методические подходы и практические рекомендации по управлению текучестью кадров / В. В. Кривошей // Экономика: проблемы теории та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – № 107. – С. 86–94.

84. Кудирко О. М. Можливі напрямки удосконалення системи оплати праці / О. М. Кудирко, Є. М. Кудирко // Экономика: проблемы теории та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Т. 2, № 222. – С. 389–395.

85. Курмаєв П. Ю. Напрями підвищення ефективності аграрного виробництва в Україні / П. Ю. Курмаєв, І. О. Янчук, Н. М. Бондаренко, А. В. Василенко // Экономика: проблемы теории та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – Т. 1, № 261. – С. 3–8.

86. Лагутін В. Д. Теоретико-методологічні підходи до сучасних проблем оплати праці / В. Д. Лагутін // Економічна теорія. – 2010. – № 1. – С. 29–38.

87. Лазоренко Л. Особливості сучасного управління людськими ресурсами / Л. Лазоренко // Персонал. – 2009. – № 1. – С. 53–56.

88. Лаліменко В. П. Оцінка і стратегія розвитку потенціалу персоналу / В. П. Лаліменко // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Т. 1, № 229. – С. 235–242.

89. Лисак У. Нетрадиційні методи підбору персоналу / У. Лисак // Довідник кадровика. – 2010. – № 5(95). – С. 78–80.

90. Литвиненко І. Ю. Мотивація: «содержательная» и «динамическая» сторона / І. Ю. Литвиненко // Менеджмент и кадры. – 2004. – № 6. – С. 33–35.

91. Лігоненко Л. О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємством / Л. О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10(88). – С. 207–215.

92. Лісогор Л. С. Напрями мінімізації впливу економічної кризи на реалізацію трудового потенціалу України / Л. С. Лісогор, І. В. Заюков. // Вісник ВПІ. – 2009. – № 4. – С. 22–26.

93. Лотоцький І. І. Становлення та розвиток людського капіталу / І. І. Лотоцький, Л. В. Лаврук // Матеріали III Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5-6 червня 2009 р. – Умань: Сочінський, 2009. – Ч. 2. – С. 11–12.

94. Лукашин Ю. Производственные функции в анализе мировой экономики / Ю. Лукашин, Л. Рахлина // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 1. – С. 17–27.

95. Мазіна О. І. Фізична економія та оцінка людського капіталу / О. І. Мазіна // Матеріали III Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5–6 червня 2009 р. – Умань : Сочінський, 2009. – Ч. 2. – С. 13–14.

96. Мазур А. Г. Формування мотиваційних механізмів ефективності праці на малих підприємствах / А. Г. Мазур, С. Г. Кафлевська, І. В. Власенко // зб. наук. пр. Вінницького держ. торг. — екон. ін-ту КНЕУ: ВДТЕУ. – Вінниця, 2007. – С. 189–194.

97. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії / К. Маркс – К. : Політвидав. України, 1982. – 932 с.

98. Мельник Ю. Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.

99. Менеджмент персоналу: навч. посіб. – Вид. 2-ге, без змін / [В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.]; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2006. – 398 с.

100. Мервенецька В. Ф. Формування витрат на розширене відтворення людського капіталу у статистичній звітності підприємства / В. Ф. Мервенецька // Матеріали III Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5-6 червня 2009 р. – Умань: Сочінський, 2009. – Ч. 2. – С. 41–42.

101. Михалевский Б. Н. Производственные функции народного хозяйства СССР за 1955-1963 гг. / Б. Н. Михалевский, Ю. П. Соловьев // Экономика и математические методы. – 1966. – Т.20, № 2. – С. 248–259.

102. Міронова Ю. В. Використання економіко-математичного моделювання при формуванні кадрової політики на ВАТ «Вінницький олійножировий комбінат» / О. В. Мороз, Ю. В. Міронова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Т 1, № 229. – С. 223–228.

103. Міронова Ю. В. Використання методу колективних експертних оцінок «Дельфі» для вибору оптимального показника оцінки ефективності використання робочої сили / Ю. В. Міронова, Б. Є. Грабовецький // Вісник ВПІ: зб. наук. пр. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – № 4. – С. 33–38.

104. Міронова Ю. В. Виробничі функції в економічних дослідженнях на мікрорівні / О. В. Мороз, Б. Є. Грабовецький, Ю. В. Міронова // Економічний простір: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2010. – № 35. – С. 273–280.

105. Міронова Ю. В. Деякі теоретичні аспекти ефективності праці на промислових підприємствах / Ю. В. Міронова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Т. 3, № 243. – С. 549–553.

106. Міронова Ю. В. Методичні основи оцінювання ефективності праці робітників підприємств / О. В. Мороз, Ю. В. Міронова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Т 1, № 261. – С. 9–14.

107. Міронова Ю. В. Мотивація персоналу як передумова ефективної організації фінансового менеджменту підприємств / Л. М. Ткачук, І. М. Кулик, Ю. В. Міронова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Т. 2, № 222. – С. 280–285.

108. Міронова Ю. В. Особливості автоматизації процесу управління персоналом в сучасному підприємстві / Л. М. Ткачук, Ю. В. Міронова, І. В. Романець // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Т. 2, № 227. – С. 326–331.

109. Міронова Ю. В. Оцінка ефективності праці на основі використання виробничих функцій / О. В. Мороз, Б. Є. Грабовецький, Ю. В. Міронова // Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2009. – Ч. 2. Економіка, № . 72. – С. 133–138.

110. Міронова Ю. В. Оцінка рівня ефективності праці робітників на основі використання нечітких множин / Ю. В. Міронова // Вісник ВПІ: Збірник наукових праць – Вінниця: ВНТУ, 2010. – № 5. – С. 42–45.

111. Міронова Ю. В. Стратегія зміцнення ефективності заробітної плати працівників промислових підприємств / Ю. В. Міронова // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь: Вега-Принт, 2009. – С. 276–279.

112. Могілат І. Продуктивність праці, продуктивність капіталу та сукупна факторна продуктивність: динаміка і фактори впливу на них / І. Могілат, Н. Горшкова, С. Кожем'якіна // Економіка України. – 2009. – № 8. – С. 4–16.

113. Мороз О. В. Організаційно-економічні фактори управління якістю на підприємствах: монографія / О. В. Мороз, Л. М. Ткачук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 137 с.

114. Мортіков В. Гнучкість підприємства в соціально-трудових відносинах / В. Мортіков // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 7. – С. 39–43.

115. Мочерний С. В. Політична економія: навч. посіб. / С. В. Мочерний, Я. С. Мочерна – 2-ге вид. випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 684 с.

116. Наумік К. Г. Дослідження розвитку мотивації з позиції теорії циклів / К. Г. Наумік // Економіка: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – № . 85. – С. 62–66.

117. Недбалюк О. О. Людський капітал як фактор соціально-економічного розвитку регіону / О. О. Недбалюк // Матеріали IV Міжнар. наук. — практич. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 21–22 травня 2010р. — Умань : Сочінський, 2010. — Ч. 2. — С. 13–14.

118. Новожилов В. В. Проблемы измерения затрат и результатов при оптимальном планировании / В. В. Новожилов. — М. : Наука, 1972. — 434 с.

119. Обмок О. Г. Теоретичні аспекти погодинної оплати праці в Україні / О. Г. Обмок // Матеріали III Міжнар. наук. — практич. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5-6 червня 2009 р. — Умань: Сочінський, 2009. — Ч. 2. — С. 71–72.

120. Оганян Г. Світова фінансова криза і Україна / Г. Оганян // Персонал. — 2009. — № 1. — С. 10–17.

121. Олядінчук Н. Проблеми обліку оплати праці в ринковому середовищі та їх вирішення / Н. Олядінчук // Матеріали III Міжнар. наук. — практич. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5-6 червня 2009 р. — Умань: Сочінський, 2009. — Ч. 2. — С. 73–74.

122. Павленко А. Ф. Трансформація курсу «Економічний аналіз»: наукова доповідь / А. Ф. Павленко, М. Г. Чумаченко. — К. : КНЕУ, 2001. — 88 с.

123. Петришина О. В. Інвестиції в людський капітал – головний чинник економічного зростання / О. В. Петришина // Матеріали IV Міжнар. наук. — практич. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 21-22 травня 2010 р. — Умань : Сочінський, 2010. — Ч. 2. — С. 59–60.

124. Петрович Й. М. Основні складові механізму забезпечення ефективного виконання роботи персоналом / Й. М. Петрович, М. Р. Леськів // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 4. — С. 127–132.

125. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. — К. : Центр навчальної літератури, 2007. — 488 с.

126. Подольчак Н. Ю. Оцінювання рівня соціально-економічної ефективності систем менеджменту підприємств шляхом застосування локальних показників / Н. Ю. Подольчак // Вісник Національного уні-

верситету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку». – Львів : НУ «Львівська політехніка». – 2010. – № 682. – С. 106–115.

127. Подольчак Н. Ю. Проблеми оцінювання та регулювання соціально-економічної ефективності систем менеджменту машинобудівних підприємств: монографія / Н. Ю. Подольчак. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2010. – 340 с.

128. Подольчак Н. Ю. Розвиток R-теорії мотивації: теоретико-методологічні і методичні засади / Н. Ю. Подольчак // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 9. – С. 33–40.

129. Политическая экономия: словарь / [под ред. М. И. Волкова, А. Д. Смирнова, И. П. Фаминского] – М.: Политиздат, 1983. – 527 с.

130. Політична економія: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / [за ред. В. О. Рибалкіна, В. Г. Бодрова]. – К. : Академвидав., 2004. – 672 с.

131. Політична економія: навч. посіб. / [Г. І. Башнянин, Є. С. Шевчук та ін.]; за ред. д. е. н., проф. Г. І. Башнянина і к. е. н., доц. Є. С. Шевчук. – [3-тє вид. переробл. і випр.] – Львів : Новий світ-2000, 2004. – 480 с.

132. Поліщук О. О. Резерви підвищення економічної ефективності овочів / О. О. Поліщук // Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2009. – Ч. 2: Економіка, № 72. – С. 235–239.

133. Пономаренко В. Мотивация труда на предприятиях рыночной экономики / В. Пономаренко, С. Довбня, И. Клименко // Бизнес-информ. – 1998. – № 13–14. – С. 118–121.

134. Попов В. П. Основные механизмы мотивации персонала / В. П. Попов, И. В. Крайнюченко // Менеджмент и кадры. – 2008. – № 11. – С. 7–9.

135. Постолов Е. М. Соотношение понятий эффективности и экономической эффективности хозяйственной и инновационной деятельности предприятий / Е. М. Постолов // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Т. 3, № 243. – С. 684–693.

136. Пугачев В. П. Руководство персоналом: учебник / В. П. Пугачев. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 416 с.

137. Райзберг Б. А. Современный энциклопедический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд. исправ. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 479 с.
138. Распопова Ю. О. Види та принципи мотивації персоналу підприємства / Ю. О. Распопова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Т. 3, № 243.– С. 700–705.
139. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения: сочинения. Т. 1. / Давид Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1955. – 360 с.
140. Родіонова І. Економічне зростання з участю людського капіталу / І. Родіонова // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 19–30.
141. Ротштейн А. П. Інтелектуальні технології ідентифікації: нечіткі множини, генетичні алгоритми, нейронні мережі: монографія / А. П. Ротштейн. – Вінниця, 1999. – 320 с.
142. Рудь В. П. Значення овочевого ринку в продовольчій безпеці України / В. П. Рудь // Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2009. – Ч. 2: Економіка, № 72. – С. 239–244.
143. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 3–13.
144. Саблук П. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Саблук // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 4–12.
145. Саблук П. Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3–10.
146. Саблук П. Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19–37.
147. Савицкая Г. В. Анализ взаимосвязей хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая – М. : Финансы, 1970. – 80 с.
148. Савкин А. Управление персоналом в новых экономических условиях: как сократить издержки и повысить эффективность / А. Савкин, Ф. Гузенюк // Менеджмент и менеджер. – 2009. – № 11–12. – С. 6–10.
149. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В. К. Савчук. – К. : Урожай, 1995. – 328 с.

150. Селин И. Оптимизация численности персонала предприятия: согласование внутренних интересов / И. Селин // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 9. – С. 36–42.
151. Семиусов П. М. Степень влияния производительности труда на себестоимость продукции / П. М. Семиусов, О. И. Боярчук // Аграрная наука. – 1999. – № 9. – С. 5–6.
152. Сербиновский Б. Ю. Управление персоналом: учебник / Б. Ю. Сербиновский. – М. : Дашков и Ко, 2007. – 464 с.
153. Сердюк О. Ю. Теоретические аспекты социальных факторов мотивации / О. Ю. Сердюк // Регіональні перспективи. – Полтава, 2002. – № 3–4. – С. 49–51.
154. Синявец Т. Роль системы управления персоналом в увеличении рыночной стоимости компании / Т. Синявец // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 12. – С. 92–101.
155. Скидан О. Продовольча сфера України в умовах глобалізаційних викликів / О. Скидан // Економіка України. – 2009. – № 11. – С. 53–64.
156. Складчиков В. Вариации спроса. Потребление консервированной плодоовощной продукции / В. Складчиков // Мир продуктов. – 2009. – № 10. – С. 22–25.
157. Слезингер Г. Э. Труд в условиях рыночной экономики: учебн. пос. / Г. Э. Слезингер. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 336 с.
158. Словник іншомовних слів / за заг. ред. О. С. Мельничука. – К., 1974. – С. 557.
159. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит. – М.: Изд-во соц. — эк. лит-ры, 1962. – 684 с.
160. Сміт Пол. Господарі землі / Пол Сміт, Пітер Томпсон; [пер. з англ.]. – К.: ВВС MPM ltd, 1994. – 150 с.
161. Смоляр Л. Г. Роль соціального капіталу у стратегічному управлінні інноваційним розвитком підприємства / Л. Г. Смоляр, А. А. Халімон // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2 (104). – С. 201–209.
162. Советский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энцикл., 1985. – С. 1071.
163. Спесивцева С. Профессионализм персонала как фактор конкурентоспособности организации / С. Спесивцева // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 6. – С. 108–113.

164. Статистичний щорічник Вінниччини за 2005 рік / [за ред. С. Н. Ігнатова]; Держ. комітет статистики України, Голов. упр. статистики у Вінницькій обл. – Вінниця, 2006. – 679 с.

165. Статистичний щорічник Вінниччини за 2006 рік / [за ред. С. Н. Ігнатова]; Держ. комітет статистики України, Голов. упр. статистики у Вінницькій обл. – Вінниця, 2007. – 650 с.

166. Статистичний щорічник Вінниччини за 2008 рік / [за ред. С. Н. Ігнатова]; Держ. комітет статистики України, Голов. упр. статистики у Вінницькій обл. – Вінниця, 2009. – 632 с.

167. Статистичний щорічник Вінниччини за 2009 рік / [за ред. С. Ігнатова; відп. О. Шевченко]; Держ. комітет статистики України, Голов. упр. статистики у Вінницькій обл. – Вінниця, 2010. – 638 с.

168. Сэй Ж. — Б. Трактат по политической экономии / Жан-Батист Сэй. Экономические софизмы; Экономические гармонии / Фредерик Бастиа; [сост., вступ. ст. и коммент. М. К. Бункиной и А. М. Семенова], акад. нар. хоз-ва при Правительстве Рос. Федерации. – М. : Дело, 2000. – 67 с.

169. Терехов Л. Исследования факторов роста производства на основе отраслевых производственных функций / Л. Терехов, Б. Грабовецкий // Экономика Советской Украины. – 1978. – № 6. – С. 58–61.

170. Терехов Л. Л. Производственные функции / Л. Л. Терехов. – М. : Статистика, 1974. – 128 с.

171. Тинтнер Г. Введение в эконометрию / Г. Тинтнер. – М.: Статистика, 1965. – 368 с.

172. Ткаченко В. П. Вопросы теории производительности труда / В. П. Ткаченко. – Киев-Донецк: Вища школа, 1976. – 102 с.

173. Трегубов К. Г. Математические методы анализа производственных взаимосвязей в сельском хозяйстве / К. Трегубов. – М. : Колос, 1972. – 160 с.

174. Управление персоналом: учеб. пособие для студентов вузов / [под. ред. проф. П. Э. Шлендера]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 320 с.

175. Федулова С. О. Поняття «управління людськими ресурсами» у системі продуктивних сил суспільства / С. О. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106). – С. 26–30.

176. Харченко В. А. Економічна сутність ефекту і ефективності виробництва / В. А. Харченко // Теоретичні і практичні аспекти еко-

номіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. – Маріуполь : Вега-Принт, 2009. – С. 312–315.

177. Хедди Э. Производственные функции в сельском хозяйстве. / Э. Хедди, Д. Диллон; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1965. – 600 с.

178. Ходаківський Є. І. Синергетична ідентифікація кооперації / Стратегія розвитку і реалізації потенціалу АПК: колективна монографія. – Житомир: Рута, 2008. – 392 с. – С. 230–249.

179. Ходаківський Є. І. Синергетичні засади розвитку агроекономічної системи / Співдоповідь на сьомому пленумі Співки економістів України та Всеукр. наук. — практ. конф. [«Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та перспективи розвитку»]. – Житомир: Рута, 2008. – 18 с.

180. Ходаківський Є. І. Синергетичні підходи до формування інтеграційних структур / Є. І. Ходаківський, В. В. Камінська, О. В. Мосієнко // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 121–126.

181. Худяков Ю. А. Новые модели управления персоналом / Ю. А. Худяков, О. И. Аюрзанаев, О. В. Серебренникова // Менеджмент и кадры. – 2006. – № 1. – С. 5–16.

182. Цимбалюк С. Диференціація заробітної плати: види, чинники, сучасний стан в Україні / С. Цимбалюк // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 4. – С. 16–22.

183. Червінська Л. Мотивація праці в контексті формування конкурентоспроможного середовища в АПК / Л. Червінська // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 2. – С. 39–43.

184. Червінська Л. Розвиток системи матеріального стимулювання сільськогосподарської праці / Л. Червінська, С. Мала // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 3. – С. 14–18.

185. Чернега І. І. Мотивація трудової діяльності в сільськогосподарських підприємствах / І. І. Чернега // Матеріали IV Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 21–22 травня 2010р. – Умань: Сочінський, 2010. – Ч. 2. – С. 188–189.

186. Черни В. Как мотивировать персонал в условиях кризиса / В. Черни // Менеджмент и менеджер. – 2009. – № 11–12. – С. 57–62.

187. Чорна Н. П. Розвиток аграрного бізнесу в Україні в контексті впливу світової фінансово-економічної кризи / Н. П. Чорна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11. – С. 40–48.

188. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз: навч. посіб. / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.

189. Чутка О. А. Аспекти соціально-трудових відносин у підприємствах аграрного сектору Вінницького регіону / О. А. Чутка // Матеріали IV Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 21–22 травня 2010 р. – Умань: Сочінський, 2010. – Ч. 2. – С. 192–193.

190. Шакиров Н. Мотивация и мотивационный потенциал в системе менеджмента / Н. Шакиров // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 10. – С. 107–115.

191. Шилец Е. С. Формирование и регулирование системы социально-трудовых отношений в условиях реформирования экономики / Е. С. Шилец // Економіка промисловості. – 2000. – № 4 (10). – С. 134–136.

192. Шлаина В. М. Соционическая «мотивация» и «стандарты» / В. М. Шлаина // Менеджмент и кадры. – 2007. – № 7. – С. 13–15.

193. Шоляк О. Ю. Автоматизація обліку використання робочого часу / О. Ю. Шоляк // Матеріали III Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5–6 червня 2009 р. – Умань : Сочінський, 2009. – Ч. 2. – С. 208–209.

194. Шубравська О. В. Агропродовольчий сектор в умовах кризи: основні тенденції та виклики розвитку / О. В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 3. – С. 99–110.

195. Шумская С. С. Виробнича функція в економічному аналізі: теорія і практика використання / С. С. Шумская // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 2. – С. 138–153.

196. Щирба І. М. Премія як форма матеріального заохочення працівників / І. М. Щирба // Матеріали III Міжнар. наук. — практ. конф. [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], 5–6 червня 2009 р. – Умань : Сочінський, 2009. – Ч. 2. – С. 219–220.

197. Ягунова Н. Кадровий менеджмент на підприємстві: мотивація, адаптація, наставничество / Н. Ягунова, А. Гонова // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 4. – С. 37–44.

198. Ядранская О. В. Управление трудовой деятельностью служащих на основе Knowledge Management / О. В. Ядранская // Економіка:

проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Т. 3, № 243.– С. 805–815.

199. Ядронський Д. Праця в інформаційному суспільстві / Д. Ядронський // Персонал. – 2009. – № 3. – С. 28–34.

200. Якшина Н. В. Мотивация и формирование стратегического поведения / Н. В. Якшина // Менеджмент и кадры. – 2009. – № 10. – С. 7–14.

201. Якшина Н. В. Мотивация как функция менеджмента / Н. В. Якшина // Менеджмент и кадры. – 2009. – № 11. – С. 10–19.

202. Яновский А. М. Инвестиции в кадры – прибыльный бизнес / А. М. Яновский // Менеджмент и кадры. – 2004. – № 4. – С. 5–7.

203. Ясеновая И. Б. Адаптация персонала предприятия к новациям / И. Б. Ясеновая // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Т. 1, № 229. – С. 102–108.

204. Cobb C. W., Douglas P. H. Theory of Production // American Economic Review. Supplement, 1928. March. – P.139–165.

205. Cordon T., Helmer O. Report on a Longe Forecasting Study Rand Paper P-2982, Rand Corporation. Santa Monica, Callifornia, Sept, 1964.

206. Hentze J., Kammel A., Lindert K. Personal führunglehre: Grundlagen, Funktionen and Modelle der Führung. 3. vollst überarb. Aulf. Bern; Stuttgart; Wien, 1997. – P. 44–48.

207. Witte E. Effizienz der Führung / Von A. Kieser, G. Reber. Wunderer (Hrsg.) // Handwörterbuch der Führung. 2. Aulf. Stuttgart. 1995. – P. 263–276.

Наукове видання

**Мороз Олег Васильович
Міронова Юлія Володимирівна
Грабовецький Борис Євсейович**

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ У МОДЕЛЯХ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

Редактор Т. Андрєєва

Оригінал-макет підготовлено Ю. Міроновою

Підписано до друку 16.10.2013 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. др. арк. 11,09
Наклад 300 (1-й запуск 1–75) Зам № 10-01

Вінницький національний технічний університет,
КІВЦ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано ФОП Барановська Т. П.
21021, м. Вінниця, вул. Порика, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 4377 від 31.07.2012 р.